

Su Yönetimi ve Paradigmalar!

Yaşam nasıl tüm canlılar için temel bir hak olarak görülüyorsa, yaşamın temel unsurlarından biri olan su da vazgeçilmez bir hak olarak algılanmalıdır. İnsanlığın su üzerine oluşturacağı tüm çabalarında bu doğrultuda sürdürülmesi gerekir. Ancak dönüp gelişmelere bakıldığında bunun tersini gözlemlemekteyiz. Bu gözlem ve gelişmelerin neler olduğuna bakmadan önce her daim usanmadan yazılan ve konuşulan suya yönelik bazı sayılardan tekrar söz etmenin yararlı olacağını düşünüyorum.

Suya ilişkin dünyada ve Türkiye’de kazanç hırsının da onulmaz bir hal almasıyla kapalı kapılar ardında yapılan pazarlıkları izlemekteyiz görmekteyiz. Bu durumu deşifre etmenin ve kamuoyunun duyarlılığını sürekli kılabilmeyenin en somut unsuru; sayılar üzerinden bilgi taşımak ve bilinçlendirmektir. Dünyada toplumların suya erişimindeki olumsuzlukların ve zorlukların giderilebilir düzeyde olmasına karşın, bu güçlükler katlanarak artmaktadır. Bunu gidermenin önemli bir unsuru da toplumların hak arama mücadele reflekslerini dinamik tutmak ve sürekli kılmaktır. Bunun için de çok temel bilgilere gereksinim duyulduğundan, yukarıda da değinildiği gibi, suya ilişkin bu rakamlar sürekli gündeme getirilir.

Dünya yüzeyinde bulunan toplam suyun sadece yüzde 2,5’i tatlı sudur. Bunun da yarısından fazlası buzul halindedir. Geriye kalan tatlı suyun miktarı sadece binde 4 (%0.4) olarak bilinmektedir. Bu sular da göllerde, nehirlerde, yeraltında ve atmosferde yer almaktadır. Bilindiği gibi yeryüzündeki ve atmosferdeki su miktarı dünyanın varoluşundan beri aynıdır. Fakat öte yandan yağış miktarı zamanda ve alanda değişiklikler göstermektedir. Dünyanın artan nüfusunun dağılımı da aynı şekilde homojen olmaktan uzaktır. Bu iki dengesiz dağılım bir araya geldiğinde kaynak sıkıntılarının yaşanması ne yazık ki kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu olumsuz tabloyu, iklim değişikliği ve iklimsel dengesizlikler daha da karmaşık bir hale getirmektedir. Dünyadaki her olumsuz etkinin sıkıntısını çeken yoksullar, suya erişimdeki olumsuzlukların sıkıntısını da çekmektedirler. Biraz önce değindiğim gibi dünyadaki su miktarı değişmez! ancak kirlenmesi/kirlenmesi nedeniyle kullanılamaz duruma getirilmektedir. Dünyada suyun bugün ancak yarısı kullanılmaktadır. Yaşamın vazgeçilmez unsuru olan temiz sudan bugün dünyada 1,2 milyar insan yoksun yaşamaktadır. 2,4 milyar insan da sağlık koşullarına uygun suya erişememektedir. Dünyada her yıl çoğunluğu çocuk ve yaşlılardan oluşan yaklaşık 5 milyonun üstünde insan suyla ilgili önlenebilir bir hastalıktan dolayı yaşamını yitirmektedir.

Dünyada suya ilişkin bütün bu veriler: nüfuzun hızla artması, endüstriyel ve evsel atık suların artılmaksızın doğal ortama bırakılması yüzünden temiz suların kirlenmesi vb. nedenlerle yoksul kesimi daha da olumsuz etkileyerek artmaktadır. Bir yandan bu olumsuz koşullar büyüyerek yaşamı etkilerken, diğer yandan neo-liberal politikalara koşut olarak suyun piyasa malı gibi ticarileştirilmesinin koşulları yaratılmaktadır.

Suyun bir ticaret malı olarak kabul edilmesini sağlayan en önemli anlaşma Dünya Ticaret Örgütü’nü

(DTÖ) oluşturan anlaşmalardan biri olarak imzalanan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'dır (GATS). Bu anlaşma ile suyun çıkartılması, işlenmesi ve iletim hizmetlerinin serbest piyasa koşullarında gerçekleştirilmesi kabul edilmiş ve DTÖ'nün sistemi ve hukukuna dayanılarak su en önemli ticari kar alanlarından biri haline getirilmiştir. Yapılan araştırmalara göre; "Bugün sadece suyun yüzde 5'i özel şirketler eliyle satıldığı halde, elde edilen gelir, petrolden elde edilen gelirin yarısına ulaşmış durumdadır. Dünya Bankası, 2005 yılında su piyasasının büyüme hedefini yeniden irdeleyerek beklentilerinin 1 trilyon Dolar'ın üzerinde olduğunu belirtmiştir. Bütün bu gelişmeler çok uluslu şirketlerin iştahını kabartmaktadır. Yaşamın en temel unsurlarından biri olan suyun, bir insan hakkı olarak kabul edilmesi göz ardı edilmiş; BM konferansları dahil, birçok konferans ve toplantıda; "suyun ekosistemin bir parçası, doğal bir kaynak, sosyal ve ekonomik bir mal" olarak görülmesi gerektiği kabul edilmiştir.

Suyun ekonomik bir ticaret aracı olarak bütün dünyada uygulamaya konulması ve bu uygulamanın çok uluslu şirketler eliyle hayata geçirilmesini sağlamak üzere 1996 yılında büyük su şirketlerinin öncülüğünde Dünya Su Konseyi (WWC) oluşturulur. Bunun ardından Dünya Bankası, IMF vb. kredi kuruluşları, su kaynaklarının yönetimini elinde bulunduran merkezi ve yerel yönetimlerin yöneticileri ile ilişkilerini daha da geliştirerek ÇUŞ'ların önüne adeta düşerek aracılık yapmışlardır. Bu sayede dünyanın bir çok ülkesinde suyun özelleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Artık talep yönlü yönetim modelinin (suyun tüm maliyeti hesaba katılarak piyasada oluşturulan fiyat üzerinden satılmasıdır) koşullarını tüm dünyada yaratmanın zemini hazırlanmaktadır. Oysa 1990'lı yıllara kadar tüm dünyada su kaynaklarının yönetiminin tamamı neredeyse kamu eliyle yürütülmekteydi. Halen suyun yüzde 95'nin yönetimi dünyada kamu eliyle yürütülmektedir. Örneğin: "Dünya Bankası'nın teşvik ve özelleştirme politikaları sonunda, 1990 larda dünyada özel su şirketleri sadece 15 ülkede aktif iken 2002 yılında bu rakam 56 ülkeye çıkmıştır,"

Suyun bir meta olarak ticarileştirilmesini ve özel şirketler tarafından yönetilmesini sağlamak amacıyla, yürütülen küresel politikalar ve oluşturulan Dünya Su Konseyi(WWC) ile uluslar arası konferans ve forumlar kanalıyla çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmalarla artık ülkelerin kurumsal yapılarında değişiklikler önerilmekte ve yapılan değişiklikler de desteklenmektedir. Bu süreçten Türkiye'de üzerine düşeni yerine getirmekten geri kalmamıştır. İlk adımlarını, dünyanın önde gelen su şirketlerine; İzmit'te Yuvacık Barajı işletme imtiyazı 16 yıllığına, Antalya'da belediye su işletmeciliği imtiyazı 10 yıllık (şu an uluslararası Tahkim Kurulu'nda) süreliğine devretmiştir. Yine Çeşme-Alaçatı ile Bursa su işletmeciliğinde benzer imtiyazlar çıkarılması için Dünya Bankası aracı olmaktadır. İSKİ ve benzeri İdareler büyük oranda dış krediler kullanarak borçlanmak suretiyle; içeride taşeron kuruluşlar aracılığıyla hizmetlerin özelleştirilmesi sağlanmaktadır.

Bütün bu süreçte, Türkiye'de yapılanlara bakıldığında; kırsal kesimde önemli su yatırımlarını gerçekleştiren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tasfiye edilerek İl Özel İdarelerine parçalı olarak devredilmiştir. Diğer yandan ülkenin çok önemli iki kurumundan DSİ ve İller Bankası Genel Müdürlüğü gibi merkezi kurumsal yapıların tasfiye edilmesinin de amaçlandığı bilinmektedir. Su kaynaklarının yönetiminin özel şirketlere imtiyazlar tanınarak devredilmesi koşulları hızla yaratılarak hukuki alt yapıların oluşturulması sürdürülmektedir. Öyleki, 2009 mart ayında İstanbul'da yapılacak olan 5. Dünya Su Forumu'nda görülmeye çıkmanın hazırlıkları yapılmaktadır. Bu hazırlıklar sadece kentsel ve endüstriyel su sistemlerinin yönetimlerinin özel şirketlere devri için yapılmamaktadır. Tarımsal sulama suyunun satış ve dağıtımının özelleştirilerek bu hizmetin de özel sektör eliyle yürütülmesinin yasal dayanağı da 09.05.2008 tarih ve 5762 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. Ülkenin tüm kamu varlıklarının özelleştirilmeye çalışıldığı bir dönemde, suyun kamu yönetimi ve denetiminden çıkarılarak özel şirketlere çeşitli adlar altında devredilmesine şaşmamak gerekir.

Oysa ülkemizde yapılması gereken, var olan su potansiyelini gereksinim duyulan miktar gözetilerek çok iyi değerlendirilmelidir. Su kaynakları yönetim yapısını çok parçalı olmaktan çıkararak daha kapsamlı bütünsel bir kurumsal yapılanmayla üstün kamu yararı gözetilerek yeniden düzenlenmelidir. Yapılacak bu düzenlemede; ülkenin gereksinimi için duyulan kalkınma stratejilerini belirleyerek kendi koşul ve olanaklarına uygun bir su yönetim modelinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu modelde suyun kamu mülkiyetinde ve yönetiminde kalmasını sağlayacak kesin yasal hükümler konularak imtiyaz devir olanakları tamamen ortadan kaldırılmalıdır. Diğer yandan suyun ekonomik bir mal olarak değil, toplumsal ve yaşamsal bir doğal varlık olduğu gözetilerek geliştirilmelidir. Bugünün koşullarında böyle bir modelin yaratılması ancak suyun bir insan ve her türlü canlılık hakkı olması gerektiğini savunan tüm örgütlerin, kurum ve kuruluşların bir araya gelerek, her alanda toplumsal bir baskı unsuru olarak mücadele etmesi gerekmektedir.